

АВТОРСЬКА ЛЕКСИКА ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА В УКРАЇНСЬКОМУ ВІДТВОРЕННІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ

Кушнір Л.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті вивчено способи відтворення безеквівалентної авторської лексики в українських перекладах творів Дж. Р. Р. Толкіна. Кількісно підсумовано дані порівняння більш ніж 12 тис. онімів і реалій в оригіналах і шести перекладах. Показано, що для всіх перекладів відносні частоти вживання формальних способів відтворення корелюють з частками «номінативних» онімів і реалій в оригіналах. Зроблено висновок про переважання перекладацької стратегії одомашнення. Еволюція перекладів Дж. Р. Р. Толкіна відображає зростання часток формальних способів відтворення та способів очуження.

Ключові слова: авторська лексика, оніми, реалії, стратегії перекладу, художній переклад.

Постановка проблеми. Відтворення безеквівалентної лексики – це одна з актуальних проблем художнього перекладу. До перекладознавчого аналізу онімів, реалій і лексичних лакун неодноразово удавалися В. Виноградов, С. Влахов і С. Флорін, М. Гарбовський, А. Гудманян, Д. Єрмолович, Р. Зорівчак, Т. Кияк, І. Корунець та інші дослідники. Стилiстичні функції авторської лексики стають особливо вагомими в творах жанру фентезі. Цей лексичний пласт є важливим складником творчої індивідуальності та ідіостилю автора і увиразнює фантастичну «вторинну реальність» його твору. Відповідно, відтворення перекладачем онімів і реалій як найвиразнішого відбитку лінгвокультурного середовища твору фентезі відображатиме загальні тенденції та домінуючі стратегії перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча різнобічні питання відтворення в перекладах онімів і реалій із творів англomовного фентезі, зокрема за авторством письменника та лінгвіста Дж. Р. Р. Толкіна, висвітлювали М. Бережна [1], М. Дерябіна [3], О. Лебедева [8], О. Новічков [9], О. Ребрій [10, с. 145–147] і Б. Стасюк [11] (див. також праці [6, 7]), ця проблематика заслуговує на подальше дослідження. Для докладнішого вивчення безеквівалентної авторської лексики в перекладах зручно застосувати запропоновану нами докладну класифікацію [6] способів відтворення цієї лексики, що ґрунтується на загальних положеннях С. Влахова та С. Флоріна [2], Р. Зорівчак [5] і Д. Єрмоловича [4], а також враховує підходи М. Бережної [1], М. Дерябіної [3] та О. Новічкова [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідники перекладів фентезійних творів досі зосереджувалися переважно на поглибленому аналізі окремих прикладів відтворення в перекладах онімів і реалій. З іншого боку, значний інтерес представляють загальні кількісні дані для частот застосування різних способів відтворення авторської лексики. В оригіналах найвідоміших творів Дж. Р. Р. Толкіна – його повісті «The Hobbit, or There and Back Again» і роману «The Lord of the Rings» – налічуємо відповідно 250 і майже 2000 моно- і полілексичних авторських одиниць (оніми і реалії, присутні виключно на картах і в додатках до роману, не враховані). Більшість із них є онімами, а відсоток реалій серед авторської лексики порівняно незначний (див. таблицю 1). За на-

шими комп'ютерними розрахунками, авторська лексика складає відчутну частку усієї лексики цих творів – відповідно 4% для повісті та 14% для роману. До того ж, здебільше вона має омашній характер, відображаючи особливості ідіостилю письменника. Отже, переважання одомашнення/очуження у відтворенні масиву авторської лексики перекладачем дало би вагомі підстави стверджувати про переважання відповідної стратегії в перекладі загалом.

Таблиця 1
Кількісні характеристики авторської лексики
Дж. Р. Р. Толкіна

Назва твору	Кількість онімів і реалій	Частка реалій	Частка «номінативних» онімів і реалій з сучасної англійської мови	Частка онімів і реалій зі штучних авторських «мов»	Частка «промисливих» онімів і реалій
«The Hobbit, or There and Back Again»	250	17,5%	1,4%	31,0%	67,6%
«The Lord of the Rings»	1978	17,6%	2,7%	35,2%	62,1%

Постановка завдання. Мета цієї праці – зіставний кількісний аналіз застосування різних перекладацьких способів відтворення авторської лексики повісті «The Hobbit» [20] і роману «The Lord of the Rings» [21] Дж. Р. Р. Толкіна українськими перекладачами і з'ясування на цій підставі стратегій перекладів. Об'єкт дослідження – це корпус онімів і реалій в оригіналі, перекладах повісті за авторством О. Мокровольського [14] і Олени О'Лір [18] і перекладах роману О. Мокровольського [15], А. Немірової [13], О. Фешовець [17] і К. Оніщук [16]. Повний обсяг проаналізованого матеріалу включав понад 12 тис. лексичних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Частоти застосування різних способів відтворення онімів і реалій у перекладах повісті «The Hobbit» і роману «The Lord of the Rings» відображено в таблицях 2 і 3. Кількість випадків застосування перекладачами способів відтворення онімів і реалій (останні рядки в таблицях 2 і 3) не збігається з кількістю онімів і реалій в оригіналі. Першою причиною є те, що одна й та сама одиниця оригіналу іноді має декілька відповідників у перекладі.

Навіть якщо вони відрізняються незначно (*Big People* [21, т. 1, с. 84, т. 2, с. 65] – *Великий Люд* [15, т. 1, с. 106], *великолюд* [15, т. 2, с. 49]), є синонімами (*Firstborn* [21, т. 1, с. 249, т. 2, с. 38] – *Первородженні* [13, т. 1, с. 235], *Первороджені* [13, т. 2, с. 33]) або навіть непослідовністю чи друкарською помилкою (*Elessar* [21, т. 1, с. 16, с. 421] – *Елесар* [13, т. 1, с. 23], *Eleasar* [13, т. 1, с. 396]), ми обирали дескриптивний підхід і трактували ці перекладні лексичні одиниці з позицій перекладача, тобто як різні оніми та реалії. Інша причина – помітна частка змішаного перекладу (поєднання двох або більше способів, окрім нульового перекладу та обмеження варіативності) у відтворенні авторської лексики – від 20,8% усієї кількості оригінальних онімів і реалій у перекладі Олени О'Лір [18] до 35,5% у перекладі А. Немірової [13]. Різні позначення єдиного денотата в оригіналі теж трактувалися як окремі оніми (наприклад, *Rammas Echor* [21, т. 3, с. 6], *Rammas* [21, т. 3, с. 84] і *Rammas of the Peleonnor* [21, т. 3, с. 108]).

Таблиця 2

**Відтворення онімів і реалій
в перекладах повісті «The Hobbit»**

Спосіб відтворення		Переклад О. Мокро- вольського	Переклад Олени О'Лір
Транслокація		0	0
Транскодування		78 (22,9%)	79 (24,3%)
Транспозиція		0	0
Модифікація	на основі транскодування	6 (1,8%)	6 (1,9%)
	на основі змістового перекладу	4 (1,2%)	3 (0,9%)
Комбінована реномінація		5 (1,5%)	1 (0,3%)
Семантична експлікація	на основі транскодування	0	1 (0,3%)
	на основі змістового перекладу	11 (3,2%)	8 (2,5%)
Контекстуальне розтлумачення		2 (0,6%)	2 (0,6%)
Калькування		97 (28,4%)	140 (43,1%)
Функціональний аналог		4 (1,2%)	3 (0,9%)
Семантичний неологізм		5 (1,4%)	7 (2,2%)
Уподібнення		34 (10,0%)	33 (10,2%)
Обмеження варіативності		4 (1,2%)	5 (1,5%)
Деонімізація		75 (22,0%)	30 (9,2%)
Гіпо-гіперонімічний переклад		8 (2,3%)	5 (1,5%)
Додавання оніма		0	1 (0,3%)
Нульовий переклад		8 (2,3%)	1 (0,3%)
Усього застосувань способів відтворення		341 (100%)	325 (100%)

Унаслідок аналізу повного корпусу онімів і реалій зроблено окремі уточнення класифікації [6] їхніх способів відтворення. Наведені нижче зауваження конкретизують обрану в цій праці методику віднесення конкретних перекладацьких рішень до тих чи інших способів відтворення авторської лексики.

1. За С. Влаховим і С. Флоріним [2, с. 90] і Р. Зорівчак [5, с. 104] онім чи реалію часто відтворюють загальнішим еквівалентом із ресурсів цільової мови (т. зв. гіперонімічне перейменування)

або узагальнення): *Were-worms* [20, с. 19] – **чудовиська-перевертні** [14, с. 23] (порівн. із калькою **змії-перевертні** [18, с. 34]). Проте аналіз творів Дж. Р. Р. Толкіна показав, що іноді відповідник має вужче значення: *the Elfstone* [21, т. 1, с. 421] – *Ельфійський берил* [15, т. 1, с. 361]. Тому краще говорити про «гіпо-гіперонімічний переклад». Сюди ж умовно віднесемо випадок, коли один із кількох значенневих компонентів промовистого оніма не відтворено: *Thistlewool* [21, т. 1, с. 176] – *Будяк* [15, т. 1, с. 180; 17, с. 151] (порівн. із точнішим еквівалентом *Чортововні* [16, т. 1, с. 269]).

2. Тракткування семантичної експлікації, введеної Д. Єрмоловичем, доцільно дещо розширити. Це не лише додавання до відповідника оніма або реалії стислого та шаблонного пояснення на зразок загальної родової назви [4, с. 10] (*the Peleonnor* [21, т. 3, с. 22] – **рівнина Пеленнор** [15, т. 3, с. 22]), але й додавання перекладачем інформації, пов'язаної з його знаннями про сюжет і контекст твору (*the Gate* [21, т. 2, с. 269] – *Ворота Мордопу* [13, т. 2, с. 218], де перекладач уточнює, про які саме *ворота* йде мова).

3. Слід уточнити межу між калькою та семантичним неологізмом. Їх застосовують до промовистих онімів, а відповідники створюють на підставі семантики оригінальної одиниці. Проте у калькованому еквіваленті простежуємо строгішу відповідність оригіналові та вищу мовну вмотивованість: *Buckland* [21, т. 1, с. 7] – *Цановий Край* [17, с. 16], *Цанів Край* [17, с. 18], *Цанокрай* [16, т. 1, с. 18]. Якщо йдеться про реалію, складену з двох або більше слів, то всі вони зафіксовані в словнику української мови: *Wild Wolves* [20, с. 281] – *дикі вовки* [18, с. 350]. Натомість, у разі семантичного неологізму один із компонентів оніма часто калькують, а вмотивованість іншого компонента дискусійна: *Goldberry* [21, т. 1, с. 134] – *Золотинка* [13, т. 1, с. 132; 15, т. 1, с. 148; 16, т. 1, с. 209; 17, с. 120] (а не, скажімо, *Золотоягідка*). Хоча неологізми творять на матеріалі цільової мови, вони привертають увагу неординарністю (*Thistlewool* [21, т. 1, с. 176] – *Рен'яхоу* [13, т. 1, с. 167]; *dwarves* [20, с. 2] – *гноми* [18, с. 13] – спроба відрізнити суворий народ Середзем'я від гномів, відомих із фольклору) або нетиповим поєднанням компонентів (*the Last Desert* [20, с. 19] – *Крайземна Пустеля* [18, с. 34]). Звісно, неологізми не зафіксовані в словнику: *scam* [20, с. 244] – *запаханці* [18, с. 306]. Іноді вони імітують типові українські оніми: *Frogmorton* [21, т. 3, с. 303] – *Жаболотин* [16, т. 3, с. 442] (назва неіснуюча, проте нагадує реальну назву села *Жаболотин*, із характерним суфіксом *-ин*).

4. Деонімізація близька до калькування, бо відтворює семантику оригінальної одиниці описовою фразою [6]: *the East of East* [20, с. 19] – *найдалший схід* [14, с. 23]. Деонімізацією називаємо і спосіб, у якому оригінальний онім не пояснюють, але калькують його апелюючи: *Pimple* [21, т. 3, с. 310] – *прищуватий* [13, т. 3, с. 268; 15, т. 3, с. 241].

5. Тракткування заміни (уподібнення) оніма розширено. Класично спосіб націлений на відтворення лише денотативного значення, тобто заміну оніма чи реалії близьким або типовим вітчизняним відповідником і нехтування конотаціями та національним колоритом оригіналу [4, с. 18–19]:

the Shire [21, т. 1, с. 3] – *Краї* [15, т. 1, с. 8]. Проте уподібнення не обмежується цими важливими ознаками. На додаток, спостерігаємо заміну предмету на дію, що асоціюється з ним (*Proudfoot* [21, т. 1, с. 29] – *Гордотуп* [15, т. 1, с. 43], де *stone* замінено на *тупати*), або дії – на її наслідок (*Bonfire Glade* [21, т. 1, с. 125] – *Попалина* [13, т. 1, с. 123], *Випалена Галява* [17, с. 113], *Випалена Галявина* [16, т. 1, с. 195]). Тут в оригіналі фігурує *багаття*, а у відповідниках – результат його дії, тобто *випалені* дерева. Отже, на відміну від гіпо-гіперонімічного перекладу, якому притаманні зміни семантики лексичної одиниці в перекладі у «вертикальному» напрямку (пов'язаному з відносинами клас-підклас), уподібнення умовно трактуємо як перетворення семантики в «горизонтальному» напрямку (заміну понять іншими, близькими поняттями з того ж класу, та зміну відповідного образу).

Цікавим є творче привнесення в перекладені реалії семантики або асоціації, відсутніх в оригіналі, та перетворення номінативних одиниць на промовисті. Тоді уподібнення полягає в творенні нових образів. Це виправдано, якщо не надто суперечить контекстові твору. Так, систему підземних тунелів *smials* [21, т. 1, с. 7], де мешкали гобіти, О. Мокровольський подає як *зміали* [15, т. 1, с. 16], зважаючи на їхню протяжну та звивисту форму *змії*. На додаток, відповідник фонетично близький до оригінальної одиниці. Водночас, відповідник *мирувар* [13, т. 1, с. 308] (від *мир*, *миро* і *варити*) оригінальної реалії *miruvor* [21, т. 1, с. 326] зі штучної «мови» (на позначення напою для відновлення сил) важче назвати вмотивованим і таким, що не суперечить авторському образу.

Своєрідним різновидом заміни вимушено вважаємо і відтворення одного оригінального оніма різними відповідниками, мабуть, через помилки встановлення денотата: *the Ethir* [21, т. 3, с. 31, с. 158] – *Етір* [13, т. 3, с. 31], *Imili-*

en [13, т. 3, с. 138]. «Кальковані» відповідники, які змінюють зміст промовистого оніма в перекладі на протилежний, теж вимушено трактувалися як уподібнення: *the East Wall* [21, т. 2, с. 15] – *Західна стіна* [13, т. 2, с. 14; 17, с. 398], замість коректного *Східна стіна* [15, т. 2, с. 13; 16, т. 2, с. 26].

6. За своїм визначенням комбінована реномінація та контекстуальне розтлумачення обов'язково містять транскодування як складовий елемент, хоча їх не трактують як змішаний переклад. Наведемо приклади: *Rath Dinen* [21, т. 3, с. 265] – *Рат-Дінен*, *Обитель Безгоміння* [15, т. 3, с. 204] (транскодування в складі комбінованої реномінації); *the Rath Celerdain, the Lampwrights' Street* [21, т. 3, с. 28] – *Рат-Келердайн, вулиця Ліхтарників* [13, т. 3, с. 28; 17, с. 716] (транскодування в складі контекстуального розтлумачення).

7. Поєднуючись із транскодуванням або способами змістового перекладу, модифікація та семантична експлікація теж мають ознаки «складеності». Прикладом модифікації на основі транскодування є відповідності *the Entwash – Ента* [15, т. 2, с. 18; 17, с. 354], *Ентула* [13, т. 1, с. 395], *Ентава* [16, т. 1, с. 631]. Нами введено також модифікацію на основі змістового перекладу: *Melilot* [21, т. 1, с. 31] – *Буркуна* [16, т. 1, с. 53] (калькування та експлікування роду, бо йдеться про жіноче ім'я рослинного походження), *Rushlight* [21, т. 1, с. 176] – *Конвалій* [13, т. 1, с. 167] (уподібнення і надання назви рослини, що є основою прізвища, форми чоловічого роду). Таке експлікування граматичних категорій узгоджується із загальним визначенням морфограматичної модифікації Д. Єрмоловича [4, с. 13–14]. Прикладом семантичної експлікації з транскодуванням є відповідність *éored* [21, т. 3, с. 101] – *загін-еоред* [15, т. 3, с. 85]. Експлікація на основі змістового перекладу включає низку варіантів: 1) калькування (*the Mountain* [20, с. 45] – *Самітна гора* [14, с. 50]), 2) деонімізація (*the High City* [21, т. 3, с. 271] – *наверх, до Білої Вежі Мінас-Тірімту* [13, т. 3, с. 232], де елемент наверх втратив онімний статус, про-

Таблиця 3

Відтворення онімів і реалій в перекладах роману «The Lord of the Rings»

Спосіб відтворення		Переклад О. Мокровольського	Переклад А. Немірової	Переклад О. Фешовець	Переклад К. Оніщук
Транслокація		1 (≈ 0%)	1 (≈ 0%)	0	28 (1,0%)
Транскодування		456 (16,7%)	595 (17,69%)	766 (27,3%)	740 (27,2%)
Транспозиція		0	0	0	0
Модифікація	на основі транскодування	107 (3,9%)	200 (5,95%)	91 (3,2%)	115 (4,2%)
	на основі змістового перекладу	26 (1,0%)	17 (0,51%)	21 (0,8%)	40 (1,5%)
Комбінована реномінація		19 (0,7%)	17 (0,51%)	0	2 (0,1%)
Семантична експлікація	на основі транскодування	24 (0,9%)	26 (0,77%)	5 (0,2%)	5 (0,2%)
	на основі змістового перекладу	43 (1,6%)	82 (2,44%)	25 (0,9%)	8 (0,3%)
Контекстуальне розтлумачення		75 (2,8%)	101 (3,0%)	102 (3,6%)	106 (3,9%)
Калькування		670 (24,6%)	827 (24,58%)	1156 (41,2%)	1301 (47,9%)
Функціональний аналог		17 (0,6%)	18 (0,54%)	6 (0,2%)	8 (0,3%)
Семантичний неологізм		46 (1,7%)	52 (1,55%)	26 (0,9%)	34 (1,3%)
Уподібнення		376 (13,8%)	607 (18,04%)	229 (8,2%)	160 (5,9%)
Обмеження варіативності		61 (2,2%)	86 (2,56%)	69 (2,5%)	31 (1,1%)
Деонімізація		195 (7,1%)	388 (11,53%)	199 (7,1%)	95 (3,5%)
Гіпо-гіперонімічний переклад		91 (3,3%)	182 (5,4%)	82 (2,9%)	36 (1,3%)
Додавання оніма		12 (0,4%)	19 (0,6%)	0	0
Нульовий переклад		510 (18,7%)	146 (4,3%)	27 (1,0%)	7 (0,3%)
Усього застосувань способів відтворення		2729 (100%)	3364 (100%)	2804 (100%)	2716 (100%)

те введено уточнення), 3) уподібнення (*the Master (who ruled them)* [20, с. 81] – *Майстер, Володар Перстенів* [18, с. 111]; тут *master* ужито в значенні *господар, власник*, чому не відповідає його перша складова в українському відповідникові, проте доповнює друга складова), 4) гіпо-гіперонімічне перейменування (*the Lord and the Lady* [21, т. 1, с. 390] – *Володарі Лорієну* [13, т. 1, с. 367], *Володарі Лорієну* [17, с. 328], де дві авторські одиниці об'єднано, проте уточнено назву володінь) і 5) семантичний неологізм (*the Marish* [21, т. 1, с. 7] – *область Топлін* [13, т. 1, с. 15] (це експлікований неологізм, утворений на основі слів *утоплений, топитися* тощо).

8. Обмеження варіативності означає не лише зведення двох або більше варіантів онімів на позначення одного й того ж денотата до єдиного відповідника (або меншої кількості відповідників) у перекладі, як у визначенні Д. Єрмоловича [4, с. 22–27]. На практиці один еквівалент у перекладі іноді відповідає низці оригінальних лексичних одиниць, денотати яких часом різні. Так, в А. Немірової *Глухомань* [13, т. 1, с. 12] є відповідником *Wilderland* [21, т. 1, с. 4], *the Wild* [21, т. 1, с. 188], *Wilderness* [21, т. 1, с. 237], *Old Forest* [21, т. 2, с. 69] і *Mirkwood* [21, т. 2, с. 376]. Це породжує і збіднення оригінальної системи онімів, і плутанину. Нарешті, в прямому сенсі обмеження варіативності не є самостійним способом перекладу. Це швидше підхід до перекладу, який супроводжується використанням деякого незалежного допоміжного способу. У відповідностях *Wilderness, the Wild* – *Глухомань* – це заміна.

9. У практиці відтворення ономастикону трапляються рідкісні випадки, коли перекладачам вдається знайти фактично повні еквіваленти оригінальним «безеквівалентним» авторським одиницям: наприклад, *Longshanks* [21, т. 1, с. 204] – *Цубатий* [15, т. 1, с. 204; 17, с. 175]. Тут оригінальний концепт безпосередньо передано концептом без проміжного калькування складових *long* і *shanks*. Оскільки в усіх відомих нам класифікаціях такий спосіб перекладу онімів і реалій відсутній, наведений приклад умовно відносимо до калькування.

Результати дослідження повісті «The Hobbit». Частоти вживання більшості способів відтворення авторської лексики в перекладах О. Мокровольського та Олени О'Лір близькі, тобто їхні підходи загалом схожі. Істотні відмінності стосуються лише частот калькування та деонімізації (див. Таблицю 2). Найуживанішими способами є калькування та транскодування. Чільне місце в цих перекладах займають відповідно деонімізація та уподібнення. О. Мокровольський дещо частіше застосовує комбіновану реномінацію (*ale, porter* [20, с. 10] – *ель, портер* [14, с. 15], із коментарем у виносці «*різновиди пива*») і нульовий переклад онімів, роль яких у творі, на його думку, другорядна (*Thrain the Old* [20, с. 22] – \emptyset [14, с. 27]), а особливо перетворює оніми на апелювати (*the Dragon* [20, с. 192] – *дракон* [14, с. 192]). Усі ці трансформації, мабуть, націлені на спрощення твору та полегшення його сприйняття аудиторією, яку перекладач слушно вважає найперше дитячою. Водночас, Олена О'Лір точніше та повніше наслідує оригінал. Зокрема, в калькуванні власних назв вона утримує написання з великої літери навіть онімів із нульовим формантом (*Mill* [20, с. 30] – *Млин* [18, с. 48]) або назв національ-

ностей (*the Wood-elves* [20, с. 167] – *Лисові ельфи* [18, с. 216]). Щоправда, в неї зрідка натрапляємо й на протилежні приклади: *the Lake-men* [20, с. 182] – *озерні люди* [18, с. 234].

Хоча обоє перекладачів іноді вживають обмеження варіативності (*the Water* [20, с. 2], *Bywater* [20, с. 29] – *Водиця* [14, с. 33]; *the Long Lake* [20, с. 21], *the Long Marshes* [20, с. 138] – *Довге Озеро* [18, с. 37]), переважно вони розширюють систему авторської лексики, порівняно з оригіналом. Це особливо притаманно О. Мокровольському: порів. *the High Elves of the West* [20, с. 52] – *ельфи, яких тепер називають глибинними або карликами* [14, с. 56], *великі ельфи, що жили на заході* [14, с. 169] із *Високі Ельфи із Заходу* [18, с. 76].

Переклади О. Мокровольського та Олени О'Лір виявляються дуже схожими поміж собою за відносними частотами застосування формальних і змістових способів відтворення авторської лексики, націлених на відтворення відповідно зовнішньої форми і семантики оніма або реалії, а також за ступенями одомашнення та очуження (див. таблицю 4). Тут ужито класифікацію способів перекладу, висвітлену в праці [6]. Зазначимо, що нульовий переклад, який означає повну втрату форми та змісту оніма чи реалії, а також обмеження варіативності виходять за межі поділу на змістові та формальні способи. За незвичним винятком (див. аналіз [6]), цей поділ близький до поділу способів відтворення лексики на ті, що сприяють одомашненню та очуженню перекладу. Зокрема, до останніх відносимо транслокацію, транскодування, модифікацію та семантичну експлікацію на основі транскодування, комбіновану реномінацію та контекстуальне розтлумачення. Решта способів, перерахованих у таблицях 1 і 2, сприяють одомашненню перекладу. Зокрема, це стосується обмеження варіативності, яке збіднює оригінальну систему авторської лексики. На додаток, розрізняємо додавання оніма/реалії, створених на основі матеріалу оригінального тексту (очуження) та на основі мови перекладу (одомашнення). Прикладом першого способу є відповідність *the Shire* [21, т. 1, с. 2] – *Гобітанія, Гобітанський Край*, чи й просто – *Край* [15, т. 1, с. 8], *Край*, або *Гобітанія* [13, т. 1, с. 10], а прикладом другого – відповідність *the Fellowship of the Ring* [21, т. 3, с. 280] – *Товариство Персня, Загін Хранителів* [15, т. 3, с. 217].

Як видно з таблиці 4, в обох перекладах значно частіше застосовано змістові способи перекладу онімів і реалій, а також переважає тенденція до одомашнення. Для кращого розуміння цих закономірностей звернімося до структури корпусу оригінальної авторської лексики в Таблиці 1. Приблизно дві третини всіх онімів і реалій із повісті «The Hobbit» пов'язані з сучасною англійською мовою і семантично вмотивовані, промовисті. Їх природно відтворювати змістовими способами: наприклад, *the Last Homely House* [20, с. 46] – *Останній затишний дім* [14, с. 50], *Останній Прихисток* [18, с. 68]. Семантика ж решти (приблизно третини) лексичних одиниць, пов'язаних зі штучними авторськими «мовами», не виразна, а тому для перекладача і читача вони фактично номінативні. Їх відтворюють формальними способами: *Elrond* [20, с. 44] – *Елронд* [14, с. 48], *Ельронд* [18, с. 66]. Сюди ж додамо мізерну кіль-

Частки формальних/змістових способів відтворення авторської лексики Дж. Р. Р. Толкіна та масштаби її очуження/одомашнення в перекладах

Назва твору	Способи відтворення	Переклад			
		О. Мокровольський		Олена О'Лір	
The Hobbit, or There and Back Again	формальні	27,7%		27,9%	
	змістові	72,3%		72,1%	
	очуження	26,7%		27,4%	
	одомашнення	73,3%		72,6%	
The Lord of the Rings	формальні	О. Мокровольський	А. Немірова	О. Фешовець	К. Оніщук
		31,6%	30,0%	35,6%	37,2%
	змістові	68,4%	70,0%	64,4%	62,8%
		25,1%	28,1%	34,4%	36,7%
	очуження	74,9%	71,9%	65,6%	63,3%

кість пов'язаної з сучасною англійською мовою суто номінативної лексики, художньо-стилістичні функції якої мінімальні: *William* [20, с. 35] – *Вільям* [14, с. 40; 18, с. 55], *Bert* [20, с. 35] – *Берт* [14, с. 40; 18, с. 55] тощо. Отже, відсотки промовистої та номінативної авторської лексики (приблизно 68% : 32%) грубо корелюють із відсотками частот застосування змістових і формальних способів (близько 72% : 28%) і пропорціями вживання засобів одомашнення та очуження (73% : 27%). Оскільки частки вживання змістового перекладу та одомашнення авторської лексики все ж дещо вищі, то обоє перекладачів одомашнюють і деяку частину номінативної оригінальної лексики, відтворюючи її змістовими способами.

Результати дослідження роману «The Lord of the Rings». Охарактеризуємо найважливіші особливості відтворення авторської лексики в епічному романі-фентезі Дж. Р. Р. Толкіна в українських перекладах (таблиця 3). У трьох із чотирьох перекладів за частотою застосування переважають калькування, транскодування та уподібнення. Винятком є переклад О. Мокровольського, де на другій позиції перебуває нульовий переклад (наприклад, *the Woodland Realm* [21, т. 2, с. 26] – III [15, т. 2, с. 20]). Тут ми не вважали вилученими оніми чи реалії, перекладені хоча би раз у всьому тексті, але упущені в усіх інших місцях. Збіднення авторської лексики О. Мокровольським важко пояснити, адже він є професіоналом із чи не найбільшми серед усіх інших перекладачів здобутками та практичним досвідом. Можливо, називаючи свій переклад «переказом», О. Мокровольський керується міркуваннями спрощення тексту для дитячої цільової аудиторії. Зокрема, він не відтворює в перекладі чималі уривки оригіналу; численні вірші або взагалі не перекладено, або значно скорочено. Як наслідок, ідіостиль Дж. Р. Р. Толкіна в перекладі О. Мокровольського зазнає істотних змін.

З іншого боку, О. Мокровольський часто виявляє власну творчість, зокрема, створюючи оніми та реалії (наприклад, *Rohan* [21, т. 2, с. 15] – *Ристалія-Рокань* [15, т. 2, с. 13], де *Ристалія* з натяком на *рись* породжує асоціації з кіньми, якими славився цей край), а його мова багата та яскрава. О. Мокровольський найчастіше уникає транскодування, докладаючи всіх зусиль для перенесення читача в знайоме мовно-культурне середовище. Так, свято гобітів у час літнього сонцестояння він перетворює на українське (*Lithe, that is at Midsummer* [21, т. 1, с. 11] – *Перегин Літа, себ-*

то на Івана Купала [15, т. 1, с. 20]), а оніми без виразної семантики часто заміняє на промовисти (*Everard* [21, т. 1, с. 31] – *Завшерад* [15, т. 1, с. 45], *Angelica* [21, т. 1, с. 40] – *Анжеличко* [15, т. 1, с. 59], *Saruman* [21, т. 2, с. 75] – *Сороман* [15, т. 2, с. 57]). Нарешті, творчість О. Мокровольського, мабуть, вплинула на хронологічно пізніший переклад А. Немірової. Нами спостережено значну кількість збігів варіантів відтворення онімів і реалій А. Неміровою з його перекладацькими рішеннями, наприклад *the phial* [21, т. 3, с. 202] – *кришталева посудинка* [15, т. 3, с. 156; 13, т. 3, с. 174]; *Isengarders* [21, т. 2, с. 42] – *Саруманові лакузи* [15, т. 2, с. 32], *саруманові підлабузники* [13, т. 2, с. 36]; *Lake Nürnen* [21, т. 3, с. 267] – *Нурнен, колишнє Озеро Сліз* [15, т. 3, с. 206; 13, т. 3, с. 228]; *Lady of Rohan* [21, т. 2, с. 136] – *краса Ристалії* [15, т. 2, с. 103], *краса Рохану* [13, т. 2, с. 111].

Схоже до А. Немірової, О. Мокровольський часто вдається до комбінованої реномінації (*the Hornburg* [21, т. 2, с. 143] – *Горнбург, «Фортеця Роба»* [15, т. 2, с. 107]) і експлікації (*the Window of the Sunset* [21, т. 2, с. 317] – *водоспад Вікно Призахіднього Сонця* [15, т. 2, с. 217]), додатково пояснюючи зміст авторських одиниць. Проте він найрідше серед усіх перекладачів застосовує контекстуальне розтлумачення, іноді просто пропускаючи оніми з поясненнями в оригіналі: *Ellessar, the Elfstone* [21, т. 3, с. 141] – III [15, т. 3, с. 117].

Як досвідчений толкініст, А. Немірова намагається розкрити семантику авторських одиниць і зв'язки в системі онімів. Основні способи тут – комбінована реномінація (*mallorn* [21, т. 3, с. 331] – *меллорн, лорієнський ясен* [13, т. 3, с. 287]), семантична експлікація на основі транскодування (*Sarn Gebir* [21, т. 1, с. 413] – *пороги Сарн-Гевір* [13, т. 1, с. 389]) і на основі змістового перекладу (*the Dunlending*s [21, т. 3, с. 38] – *темнолиці горяни* [13, т. 3, с. 37]), а також уведення нових онімів (наприклад, *Привражся* [13, т. 2, с. 203] для позначення території навколо воріт Мордору).

А. Немірова найчастіше відходить від правил транскодування і модифікує оніми та реалії: *Lugburz* [21, т. 2, с. 43] – *Горбуриц* [13, т. 2, с. 37], *Rethe* [21, т. 3, с. 247] – *Ратен* [13, т. 3, с. 211]. Цей підхід іноді пов'язаний із суб'єктивним трактуванням мови походження одиниці, відповідних правил транскодування, а також евфонії та очікування цільової аудиторії. Наприклад, відповідником староанглійського антропоніма *Gléowine* [21, т. 3, с. 275] мав би бути *Глеовіне*; прийнятним є й варіант *Глеовайн* [16, т. 3, с. 401; 17, с. 905] (пере-

кладачі припускали, що онім походить із сучасної англійської), але не *Глеовін* [13, т. 3, с. 235].

Хоча в усіх без винятку перекладачів трапляються декілька варіантів перекладу окремих онімів, в А. Немірової масштаби цього явища найбільші, що засвідчує нестійкість відповідників оригінальних онімів. Прикладами є відповідності *the White Downs* [21, т. 1, с. 7, 11, т. 3, с. 266] – *Біле Узгір'я* [13, т. 1, с. 15], *Біле Наріп'я* [13, т. 1, с. 19], *Білі Парорби* [13, т. 3, с. 294]; *Belfalas* [21, т. 1, с. 5; 21, т. 3, с. 4] – *Белфалас* [13, т. 1, с. 12], *Белфалат* [13, т. 3, с. 6]; *Tuckborough* [21, т. 1, с. 7, т. 3, с. 29, с. 320] – *Ласий Двір* [13, т. 1, с. 15], *Зайгород* [13, т. 3, с. 29], *Туквич* [13, т. 3, с. 277].

Характерною рисою перекладу А. Немірової є також схильність до обмеження варіативності, деонімізації (*the Bridge of Stonebows* [21, т. 1, с. 5] – *кам'яний міст* [13, т. 1, с. 13]), гіпо-гіперонімічного перекладу (*the Council of the Wise* [21, т. 1, с. 57] – *Рада Наймудриших* [13, т. 1, с. 62]), уподібнення (*the Silver Tree* [21, т. 2, с. 15] – *Біле древо* [13, т. 2, с. 14], *the Whiteskins* [21, т. 2, с. 47] – *Біловолосі* [13, т. 2, с. 40]) і нульового перекладу. З цих причин, незважаючи на значний творчий потенціал, А. Немірова дещо програє, порівняно з іншими перекладачами, в умінні підібрати максимально точні відповідники авторської лексики без звуження, розширення або помітних змін відповідних образів.

Особливість відтворення онімів і реалій О. Фешовець – це найвища частота транскодування (наприклад, *Fanuilos* [21, т. 1, с. 266] – *Фануїлос* [17, с. 226]). Перекладачка строго дотримується відповідних правил і найрідше з усіх вдається до модифікації (порівн. *Andúril* [21, т. 1, с. 310] – *Андуріл* [17, с. 263] із *Андріл* [13, т. 1, с. 294; 15, т. 1, с. 283]), що свідчить про орієнтацію радше на оригінал, аніж на цільову мову та культуру. Це додатково підтверджують відсутність новоутворених онімів і комбінованої реномінації з її додатковим тлумаченням авторської лексики, а також нечасте застосування семантичної експлікації (*the Rammas* [21, т. 3, с. 84] – *мур Раммас* [17, с. 759], *Whitwell* [21, т. 3, с. 29] – *село Білостоки* [17, с. 717]) – тобто способів, націлених на полегшення розуміння тексту. Зазначимо, що рівень вживання семантичних неологізмів (*Treebeard* [21, т. 2, с. 61] – *Древлен* [17, с. 433]) в О. Фешовець теж найнижчий. Іноді вона вдається до обмеження варіативності; зрідка різні оніми оригіналу отримують спільні відповідники: *Ettenmoors* [21, т. 1, с. 226], *the Ettendales* [21, т. 1, с. 229] – *Еттенське Наріп'я* [17, с. 193, с. 195].

Частоти застосування багатьох способів відтворення авторської лексики в перекладах О. Фешовець і К. Оніщук досить близькі (див. таблицю 3). Зокрема, вони майже завжди транскодують умовно номінативні оніми зі штучних «мов» (*Methedras* [21, т. 2, с. 23] – *Метедрас* [16, т. 2, с. 38; 17, с. 404]) і калькують промовисті оніми (*the Dark Years* [21, т. 2, с. 24] – *Темні Роки* [17, с. 405], *Темноліття* [16, т. 2, с. 40]). Це засвідчує намагання обох перекладачок максимально точно підібрати українські відповідники і, водночас, мінімізувати спотворення оригінальних образів, пов'язаних із промовистими онімами. З іншого боку, ці тенденції підтверджує мала кількість уподібнень в О. Фешо-

вель, а особливо в К. Оніщук. Один із винятків – відповідність *Westemnet* [21, т. 2, с. 32] – *Західний Луг* [16, т. 2, с. 51]: мовою Рохану *emnet* – це *рівнина*, що не цілком збігається зі значенням *луг*. Точно дотримуючись оригінального написання онімів і реалій з великої літери, К. Оніщук навіть відходить від норм цільової мови, зокрема у відтворенні загальних родових назв (*the Long Lake* [21, т. 1, с. 32] – *Довге Озеро* [16, т. 1, с. 55], *the Ashen Mountains* [21, т. 3, с. 212] – *Попелясті Гори* [16, т. 3, с. 310]) і назв рас Середзем'я (*Khazad* [21, т. 2, с. 151] – *Кгазаду* [16, т. 2, с. 216]).

Переклади О. Фешовець і К. Оніщук містять лічені функціональні аналоги. Останні викликають схожі асоціації до оніма чи реалії оригіналу, але жертвують мовно-національними рисами, а тому орієнтовані на цільову культуру. Функціональний аналог майже неминучий хіба у відтворенні гри слів (*tweens* [21, т. 1, с. 22] – *надцять років* [16, т. 1, с. 39] на позначення юного віку гобітів), коли конотації важливіші за денотативне значення, а також у відтворенні віршової форми. Так, оригінальним іменам павуків *Lob* [20, с. 160] і *Cob* [20, с. 160] функціонально цілком задовільно відповідають *Лінько* [14, с. 162] і *Слинько* [14, с. 162] або ж *Повзь* [18, с. 207] і *Бевзь* [18, с. 207].

Порівняно з іншими перекладами, в К. Оніщук високою є частота модифікації на основі змістового перекладу, що ґрунтується на типовому українському словотворі: *Bolger* [21, т. 1, с. 29] – *Вупрін* [16, т. 1, с. 51], *Underhill* [21, т. 1, с. 69] – *Підгорбін* [16, т. 1, с. 113], *Buckland* [21, т. 1, с. 24] – *цанокраець* [16, т. 1, с. 42]. З іншого боку, К. Оніщук майже повністю уникає семантичних експлікацій на зразок *Willow-man* [21, т. 1, с. 142] – *Вербочоловік*, *starec-vitivnik* [16, т. 1, с. 220], а також мінімізує застосування деонімізації (*Outside* [21, т. 3, с. 293] – *ззовні* [16, т. 3, с. 428]), гіпо-гіперонімічного перекладу (*the Silvan Elves* [21, т. 1, с. 380] – *пралісні ельфи* [16, т. 1, с. 572], де уточнено, що ліс старий), обмеження варіативності (*the Gore* [21, т. 1, с. 389], *the Tongue* [21, т. 1, с. 418] – *Клин* [16, т. 1, с. 586, с. 629]) і нульового перекладу (кінь *Lightfoot* [21, т. 3, с. 119] – *Ø* [16, с. 181]). Нарешті, К. Оніщук привносить у текст перекладу окремі оригінальні графеми, притаманні «мовам» Середзем'я, тобто вживає неповну транслотацію. Це додатково очужує переклад: *Orod-na-Thôn* [21, т. 2, с. 71] – *Ород-на-Тон* [16, т. 2, с. 104], *Amon Dîn* [21, т. 3, с. 4] – *Амон-Дін* [16, т. 3, с. 11].

Крім О. Мокровольського, який дуже часто вживає нульовий переклад, у решти перекладачів частка формальних способів відтворення авторської лексики та відсоток її очуження добре корелюють (див. таблицю 4). Позитивним фактом еволюції перекладів роману Дж. Р. Р. Толкіна є поступове зменшення масштабу застосування, мабуть, найменш бажаного перекладацького способу відтворення онімів і реалій – їхнього вилучення (таблиця 3). Схожа, хоча й істотно слабше виражена, тенденція притаманна перекладам повісті «The Hobbit» (таблиця 2).

За відносними частотами застосування різних способів відтворення авторської лексики (таблиця 3), а також частками формальних/змістових способів і способів очуження/одомашнення текстів (таблиця 4) переклади роману «The Lord of the

Rings» умовно поділимо на дві групи, перша з яких включає переклади О. Мокровольського і А. Немірової (ступінь одомашнення приблизно 73%), а друга – переклади О. Фешовець і К. Оніщук (приблизно 64%). Цей поділ особливо очевидний, якщо порівняти відповідні дані для транскодування, калькування, уподібнення та нульового перекладу. Кількісні відмінності поміж двома групами істотні (близько 9%) і значно більші за відмінності перекладів всередині кожної з груп (приблизно 2–3%). Зокрема, ступені одомашнення в хронологічно першому (О. Мокровольський, 2002 р.) і останньому (К. Оніщук, 2013 р.) перекладах відрізняються найбільше – майже на 12%.

Оскільки зростання відсотка очуження авторської лексики, як і очуження перекладу загалом, відповідає хронологічній послідовності видання перекладів, природно було би пояснити цю закономірність фактором діакронії – скажімо, наслідком еволюції домуючих підходів перекладачів, уявленнє про «адекватний» переклад у суспільстві, або й еволюції ролі та значення перекладної літератури в українській літературі загалом. Проте порівняно короткий проміжок часу між виданням усіх перекладів (11 років) застерігає від надто категоричного висновку про визначальний вплив діакронії на стратегії перекладання творів Дж. Р. Р. Толкіна. Можливо, ми маємо справу з перекладами, що належать до різних перекладацьких «шкіл», які схилиються до стратегій, відомих у літературі як «target-oriented» і «source-oriented» підходи.

У термінах «транзитивної» та «адаптивної» стратегій О. Третьякової [19], фактично всі українські переклади творів Дж. Р. Р. Толкіна виявляють риси лінгвокультурної адаптації. Її масштаби майже однакові для обох перекладів повісті «The Hobbit». Вони значні, але виправдані з огляду на переважно дитячу цільову аудиторію. Для перекладів роману «The Lord of the Rings» масштаб лінгвокультурної адаптації зростає в послідовності К. Оніщук, О. Фешовець, А. Немірова, О. Мокровольський. Для останніх двох перекладів він досягає ступеня доместикації в перекладах повісті «The Hobbit». Переклад роману О. Мокровольського виявляє і часткову вікову адаптацію, рішення перекладача про яку, на наш погляд, має суб'єктивний характер. У рамках класифікації стратегій відтворення «мовного різноманіття» роману «The Lord of the Rings» (фактично, відтворення «гібридного» лінгвістичного характеру цього твору) перекла-

ди О. Мокровольського та, частково, А. Немірової відповідають описаному О. Тихомировою [12] «першому підходу» (ігноруванню «англійськості» твору) в його «жорсткому» варіанті реалізації, а переклади К. Оніщук і О. Фешовець є реалізацією «м'якого» варіанту цього ж підходу. У зв'язку з цим зазначимо, що частки формальних способів відтворення авторської лексики та її очуження наближаються до частки номінативної складової цієї лексики (Таблиця 1) хіба що в перекладі роману К. Оніщук. У решті ж п'яти перекладах Дж. Р. Р. Толкіна спостерігаємо «надмірне» одомашнення цього пласту авторської лексики.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Отже, в цій праці проаналізовано способи відтворення авторської лексики Дж. Р. Р. Толкіна на прикладі шести українських перекладів його повісті «The Hobbit» і роману «The Lord of the Rings», а також уточнено класифікацію цих способів. На підставі порівняння понад 12 тис. онімів і реалій в оригіналах і перекладах, а також кількісного аналізу частот застосування згаданих способів відтворення зроблено висновок про переважання стратегії одомашнення в усіх перекладах. Виявлено приблизну кореляцію частот застосування формальних/змістових способів відтворення авторської лексики, відсотків її очуження/одомашнення та часток номінативних/прмовистих онімів і реалій.

Стратегії обох перекладів повісті «The Hobbit» О. Мокровольського й Олени О'Лір схожі та з позицій прагматики відповідають орієнтуванню на дитячу цільову групу читачів. Ступінь очуження перекладів роману «The Lord of the Rings» зростає, а масштаби вилучення оригінальної авторської лексики понижуються в хронологічній послідовності видання перекладів: О. Мокровольський, А. Немірова, О. Фешовець, К. Оніщук. Ці факти пов'язані або із загальною еволюцією українського художнього перекладу, або, ймовірно, з відмінностями індивідуальних поглядів і переконань перекладачів. Нарешті, в усіх перекладах, окрім перекладів роману К. Оніщук і, частково, О. Фешовець, домінує підхід лінгвокультурної адаптації, а в перекладі роману О. Мокровольського він поєднується з частковою віковою адаптацією. В останньому перекладі спостерігаємо помітні деформації оригінального ідіостилу автора. Нарешті, подальші перспективи цього дослідження вбачаємо в аналізі відтворення в українських перекладах різноманітних аспектів ідіостилу Дж. Р. Р. Толкіна.

Список літератури:

1. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв / М. В. Бережна // Вісн. Сумського держ. ун-ту. Серія Філологія. – 2007. – № 1. Т. 2. – С. 62–67.
2. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
3. Дерябина М. Ю. Особенности передачи английских имен собственных на русский язык: автореф. дисс. на соиск. ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / М. Ю. Дерябина. – Владикавказ, 2005. – 22 с.
4. Ермолович Д. И. Методика межъязыковой передачи имён собственных / Д. И. Ермолович. – М.: ВШП, 2009. – 86 с.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів: Видавн. Львів. держ. ун-ту, 1989. – 216 с.
6. Кушнір Л. Способи відтворення онімів і реалій в українських перекладах роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар Перснів» / Л. Кушнір // Іноземна філологія. – Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка. – 2015. – Вип. 128. – С. 113–123.
7. Кушнір Л. О. Про відтворення «прмовистих» імен: протагоністи творів Дж. Р. Р. Толкіна в українських, російських і польських перекладах / Л. О. Кушнір // Мова і культура. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – Вип. 18. – Т. I (176). – С. 463–471.

8. Лебедева Е. А. Мифопоэтические традиции в ономастиконе произведения Дж. Р. Р. Толкина «Властелин Колец» / Е. А. Лебедева // *Материалы международной конференции «Концептуальные проблемы литературы: Художественная когнитивность»*. – Ростов на Дону: Изд-во РГПУ, 2006. – С. 124–127.
9. Новичков А. А. Передача антропонимов при переводе произведений жанра фэнтези // *Вестник Иркутского гос. лингв. ун-та. Серия «Филология»*. – Иркутск: Изд-во ИГЛУ, 2012. – № 1 (17). – С. 198–205.
10. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі / О. В. Ребрій. – Х.: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
11. Стасюк Б. В. Неповноеквівалентність власних назв (на матеріалі українського перекладу казкової повісті Дж. Р. Р. Толкіна «Farmer Giles of Ham») / Б. В. Стасюк // *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Серія Лінгвістика*. – Випуск X. – Херсон: Видавн. ХДУ, 2009. – С. 209–214.
12. Тихомирова О. В. Концептуальні проблеми перекладу творів Джона Толкіна / О. В. Тихомирова // *Вісн. Київського лінгв. ун-ту, Серія Філологія*. – 2001. – Т. 4, № 1. – С. 232–238.
13. Толкієн Дж. Р. Р. Володар Перснів. Трилогія. Кн. 1–3 / Дж. Р. Р. Толкієн. [пер. з англ. А. В. Немірової]. – Харків: Фоліо, 2003. – Кн. 1: 429 с.; Кн. 2: 319 с.; Кн. 3: 398 с.
14. Толкієн Дж. Р. Р. Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори / Дж. Р. Р. Толкієн. [пер. з англ. О. Мокровольського]. – К.: Школа, 2002. – 352 с.
15. Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. У 3-х ч. / Дж. Р. Р. Толкін. [пер. з англ. О. Мокровольського]. – К.: Школа, 2002. – Ч. 1: 398 с.; Ч. 2: 271 с.; Ч. 3: 270 с.
16. Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. У 3-х ч. / Дж. Р. Р. Толкін. [пер. з англ. К. Оніщук]. – Львів: Астролябія, 2013. – Ч. 1: 704 с.; Ч. 2: 576 с.; Ч. 3: 704 с.
17. Толкін Дж. Р. Р. Володар Перстенів / Дж. Р. Р. Толкін. [пер. з англ. О. Фешовець]. – Львів: Астролябія, 2006. – 1088 с.
18. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Туди і звідти / Дж. Р. Р. Толкін. [пер. з англ. Олени О'Лір]. – Львів: Астролябія, 2007. – 320 с.
19. Третьякова Е. А. Фольклорно-мифологический импликационал художественного текста как проблема перевода (на материале произведений Дж. Р. Р. Толкина) / Е. А. Третьякова // *Материалы VI Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения»*. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2004. – С. 431–436.
20. Tolkien J. R. R. *The Hobbit, or There and Back Again* / J. R. R. Tolkien. – N. Y.: The Random House Publishing Group, 2006. – 306 p.
21. Tolkien J. R. R. *The Lord of the Rings. Parts 1–3* / J. R. R. Tolkien. – N. Y.: Ballantine Books, 2006. – Part 1: 462 p.; Part 2: 402 p.; Part 3: 494 p.

Кушнір Л.О.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

АВТОРСКАЯ ЛЕКСИКА ДЖ.Р.Р. ТОЛКИНА В УКРАИНСКОМ ВОСПРОИЗВЕДЕНИИ: ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ

Аннотация

В статье изучены способы воспроизведения безэквивалентной авторской лексики в украинских переводах произведений Дж. Р. Р. Толкина. Количественно подытожены данные сравнения более чем 12 тыс. онимов и реалий в оригиналах и шести переводах. Показано, что для всех переводов относительные частоты использования формальных способов воспроизведения коррелируют с долями «номинативных» онимов и реалий в оригиналах. Сделан вывод о преобладании переводческой стратегии одомашнивания. Эволюция переводов Дж. Р. Р. Толкина отражает возрастание долей формальных способов и способов очуждения.

Ключевые слова: авторская лексика, онимы, реалии, переводческие стратегии, художественный перевод.

Kushnir L.O.

Ivan Franko National University of Lviv

J.R.R. TOLKIEN'S AUTHORIAL VOCABULARY IN UKRAINIAN REPRODUCTION: TRANSLATION STRATEGIES

Summary

The article highlights the methods for reproducing occasional authorial vocabulary in the Ukrainian translations of J. R. R. Tolkien's literary works. The data for more than twelve thousand onyms and realia in the original and translated texts is compared. It is shown that, for all of the translations, the relative frequencies of formal reproduction methods correlate with the percents of 'nominative' onyms and realia in the originals. A conclusion is drawn that the translation strategy of domestication prevails. The evolution of J. R. R. Tolkien's translations reflects increasing proportions of formal reproduction methods and foreignization devices.

Keywords: authorial vocabulary, onyms, realia, translation strategies, literary translation.